

Haulerwijk - Sinnehiem (Fr.)

Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek

Steekproefrapport 2007-05/14

Haulerwijk - Sinnehiem (Fr.)
Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek

Een onderzoek in opdracht van
Witpaard - partners

Steekproefrapport 2007-05/14
ISSN 1871-269X
auteur: drs. R. Exaltus

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, mei 2007

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.
De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn
telefoon 050 - 5779784
fax 050 - 5779786
internet www.desteeckproef.nl
e-mail info@desteeckproef.nl
kvk 02067214

Inhoud

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie	1
1.3 Administratieve gegevens	1
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Geologie en bodem	4
2.3 Archeologie	5
2.4 Historie	7
2.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	9
2.6 Strategie veldonderzoek	9
3. Resultaten Veldonderzoek	11
3.1 Algemeen	11
3.2 Bodem, reliëf en archeologie	11
4. Conclusies en Advies	13

Samenvatting

In opdracht van stedenbouwkundig adviesbureau Witpaard - partners, is door De Steekproef op 14 mei 2007 een Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd op een terrein tussen de Splitting, Ericastraat, Berkenweg en Zonnedaauweg te Haulerwijk.. De aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen herinrichting van het terrein. Het doel van het onderzoek was het in kaart brengen en het bepalen van de kwaliteit van eventuele archeologische sporen binnen het plangebied.

Het plangebied ligt ten zuiden van de achttiende/negentiende eeuwse lintbebouwing van Haulerwijk en bestond tot aan het einde van de negentiende eeuw uit woeste grond. Aan het begin van de twintigste eeuw werd het plangebied doorsneden door een zandweg. Aan weerszijden hiervan lagen akkers en weilanden. In de tweede helft van de twintigste eeuw zijn woningen gebouwd in het plangebied. Deze zijn inmiddels gesloopt.

De in de boringen aangetroffen afzettingen geven aan dat op het terrein oorspronkelijk podzolbodems aanwezig waren. Deze zijn door het bodemgebruik in het verleden en de bouw- en sloopwerkzaamheden, grotendeels verstoord. De mate van verstoring kan plaatselijk echter sterk verschillen. Op het noordwestelijke deel van het plangebied bleek een nog volledig intacte podzolbodem aanwezig.

Overal waar de oorspronkelijke bodemopbouw nog enigszins intact bleek, is na geboord met een megaboer. Het hiermee opgeboorde materiaal is gezeefd. Dit heeft nergens archeologische indicatoren opgeleverd.

Binnen het plangebied bestaat derhalve geen aanleiding voor beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van stedenbouwkundig adviesbureau Witpaard - partners, vertegenwoordigd door de mevr. M. Anema.

De aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen nieuwbouw binnen het plangebied.

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen en het bepalen van de kwaliteit van eventuele archeologische sporen in het gebied.

Hiertoe is de bodem onderzocht op de gaafheid van het bodemprofiel en de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen en voorwerpen.

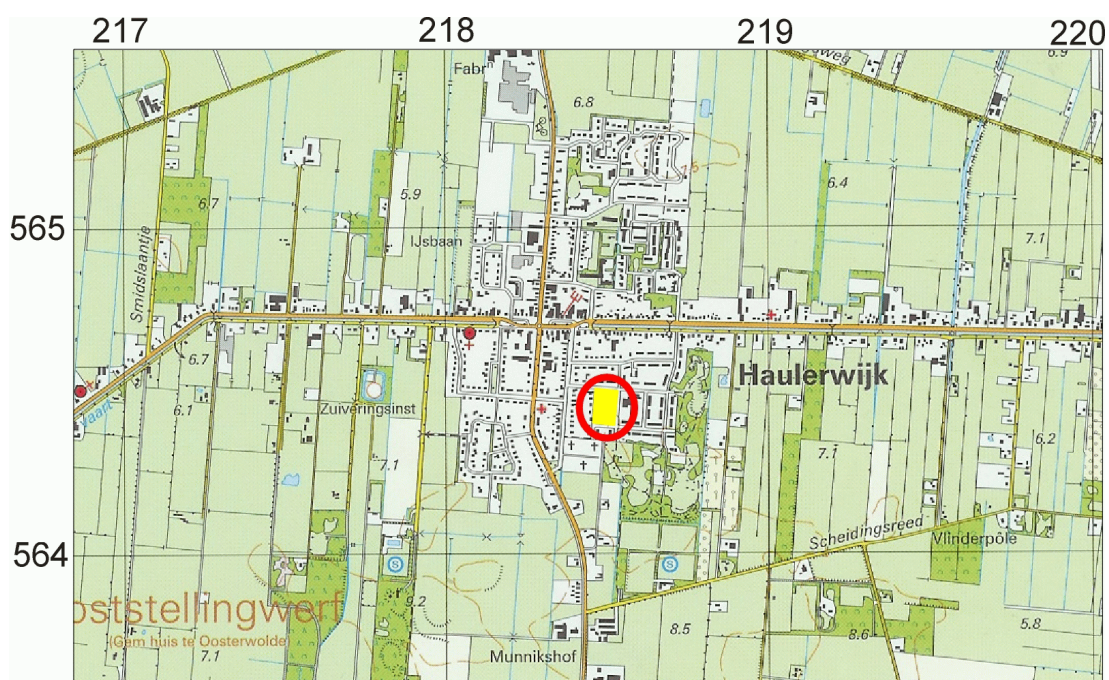
Voorafgaand aan het onderzoek heeft een bureauonderzoek plaats gevonden. Het doel van het bureauonderzoek was het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (paragraaf 2.5) van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

1.2 Locatie

De onderzochte locatie ligt in de gemeente Ooststellingwerf, tussen de Splitting, Ericastraat, Berkenweg en Zonnedaauweg te Haulerwijk. Het plangebied bestaat uit een terrein waar recent enkele huizenblokken gesloopt zijn. (zie Figuren 1 en 4). Het terrein heeft een omvang van ongeveer 0,6 hectare.

1.3 Administratieve gegevens

Provincie:	Friesland
Gemeente:	Ooststellingwerf
Plaats:	Haulerwijk
Toponiem:	Sinnehiem
CIScode:	22692
RD-hoekcoördinaten:	218,471/564,503 218,530/564,487 218,462/564,398 218,522/564,394
Oppervlakte:	Ca. 0,6 hectare

Figuur 1: Haulerwijk - Sinnehiem; overzichtskaart 1 : 25000. De onderzoekslocatie is als een geel vlak weergegeven en ligt binnen de rode cirkel. [Naar: ANWB 2004. *Topografische Atlas 1: 25000 Friesland*. ANWB, Den Haag].

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

In het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van de onderzoekslocatie verzameld. Daartoe zijn onderstaande bronnen geraadpleegd. In de tekst wordt daar naar verwezen.

Tabel 1: Geraadpleegde bronnen

Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 06 west. Stichting voor Bodemkartering. Wageningen, 1981.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten [ARCHIS]

Foto-Atlas, Friesland. Robas Producties Den IJp, Topografische dienst Emmen, 1990.

Eekhoff W., 1852. *Nieuwe Atlas van de Provincie Friesland.* Uitgave 1859. Leeuwarden.

Uitgeverij 12 Provinciën, 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten Nederland 1955-1965*. 1 : 50 000. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1926-1934. Fryslân 1 : 25 000.* Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829.* Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000.* Wolters-Noordhoff, Groningen.

Grote Provincie Atlas, Friesland: schaal 1:25.000. Wolters-Noordhoff Atlasproducties.groningen, 2000.

Schotanus, C. 1664. *Beschrijvinge van de Heerlyckheydt van Frieslandt.* Facsimile-uitgave 1978. De Tille bv Leeuwarden/Theatrum Orbis Terrarum bv Amsterdam.

2.2 Geologie en bodem

Het plangebied ligt op de grondmorenewelvingen die de Formatie van Drenthe vormen. De ondergrond bestaat daardoor uit keileem waar over in het Laat - Pleistoceen een laag dekzand is afgezet. Dit dekzand bestaat hier uit leemarm en zwak lemig, fijn zand waarin oorspronkelijk podzolbodems zijn gevormd.

De lage delen van dit dekzandlandschap zijn gedurende het Holocene overdekt geraakt met hoogveen. Het deel van het dekzandlandschap waarop het plangebied ligt, is waarschijnlijk rond 4000 v.Chr met veen overgroeid. Het plangebied ligt in een zone waarvoor de bodemkaart de aanwezigheid van Laarpodzolgronden aangeeft (classificatie bodemkaart CHn23 met grondwatertrap VI: gemiddelde hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 cm beneden het maaiveld en gemiddelde laagste grondwaterstand meer dan 120 cm beneden het maaiveld). Kenmerkend voor dit type bodem is de aanwezigheid van een 30 tot 50 cm dik humusrijk bovendeck (bouwlanddek) dat ten gevolge van menselijke beïnvloeding is ontstaan. In dit geval zou het relatief dikke bouwlanddek ontstaan kunnen zijn door veen-ontginningsactiviteiten in de negentiende eeuw. Onder het bouwlanddek zijn doorgaans sporen van podzolvorming aanwezig zoals bodemhorizonten die gekenmerkt worden door de in- en/of uitspoeling van humus, aluminium en ijzer.

Figuur 2: Haulerwijk - Sinnehiem; Foto van het plangebied; genomen vanaf de ten noorden gelegen Splitting. Op deze foto is ook het ten westen gelegen Sinnehiem te zien.

2.3 Archeologie

In de wijde omgeving van het plangebied liggen geen bekende archeologische vindplaatsen (zie Figuur 3). Dit is vrijwel zeker het gevolg van de langdurige afdekking van het dekzandlandschap door veen. Hierdoor is het plangebied en de wijde omgeving daarvan, tussen 4000 v Chr. en 1800 n.Chr niet of nauwelijks toegankelijk geweest.

ikaw

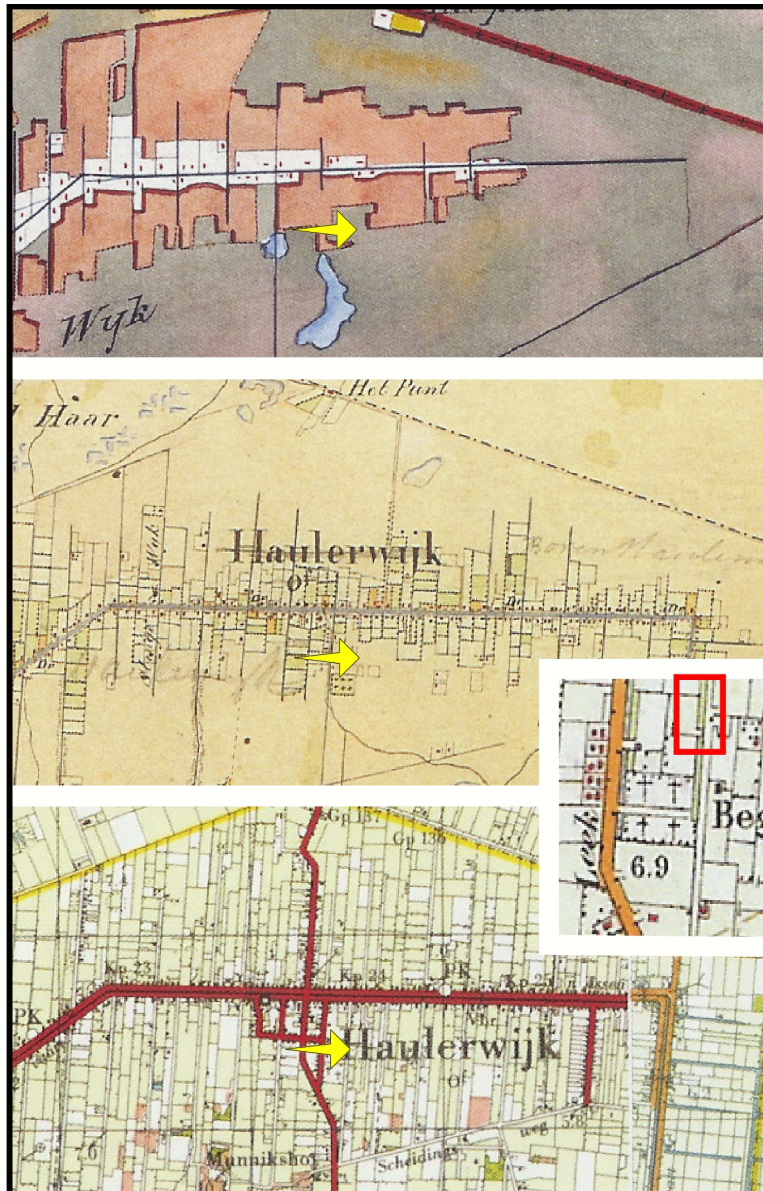
2.4 Historie

In Figuur 4 zijn achtereenvolgens uitsneden afgebeeld van kaarten uit; 1819-1829 (Huguenin), 1854-1855 (Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000) en ±1960 (Atlas van topografische kaarten Nederland, 1955-1965) met daarin een uitsnede van de topografische kaart uit 1926-1934 (Grote Historische Atlas Fryslân).

De hier niet afgebeelde kaart van Schotanus uit 1720 toont in en rond het plangebied nog slechts een hoogveengebied. De situatie op de evenmin afgebeelde kaart van Eekhoff uit 1850, komt nagenoeg overeen met die op de kaart uit 1819-1829. Op deze laatste kaart is te zien dat Haulerwijk op dat moment uit een veen-ontginningskanaal bestaat met daarlangs, aan weerszijden van het kanaal, enkele woningen. Achter de woningen ligt wat bouwland met direct daarachter het veen-ontginningsgebied. Het plangebied ligt op dat moment op de rand van het veen-ontginningsgebied met het nog volledig onontgonnen hoogveen.

Op de kaart uit 1854/55, is nog weinig verandering opgetreden in deze situatie. Wel is te zien dat op dat moment al een begraafplaats bestond ten zuidwesten van het plangebied. Het plangebied zelf ligt echter nog steeds in een nauwelijks ontgonnen gebied. De kaart uit 1819-1829 (waarvan in Figuur 4 een kleine uitsnede is opgenomen), toont de volledige ontginning van het voormalige hoogveen. In de op deze kaart afgebeelde situatie is tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw nauwelijks verandering opgetreden.

Op de uitsnede van de kaart uit 1819-1829 is te zien dat het plangebied op dat moment doorsneden wordt door een onverharde weg met ten westen daarvan een bomenrij. De delen van het plangebied aan weerszijden van deze zandweg zijn opgedeeld in weilandem en akkers.

Figuur 4: Haulerwijk, Sinnehiem. Hierop zijn achtereenvolgens uitsneden afgebeeld van kaarten uit 1819-1829 (Huguenin), 1926-1934 (Grote Historische Atlas Fryslân) en ±1960 (Atlas van topografische kaarten Nederland, 1955-1965). De kaart uit 1854-1855 (Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000), is als een afzonderlijke detail-uitsnedetoegevoegd.

2.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

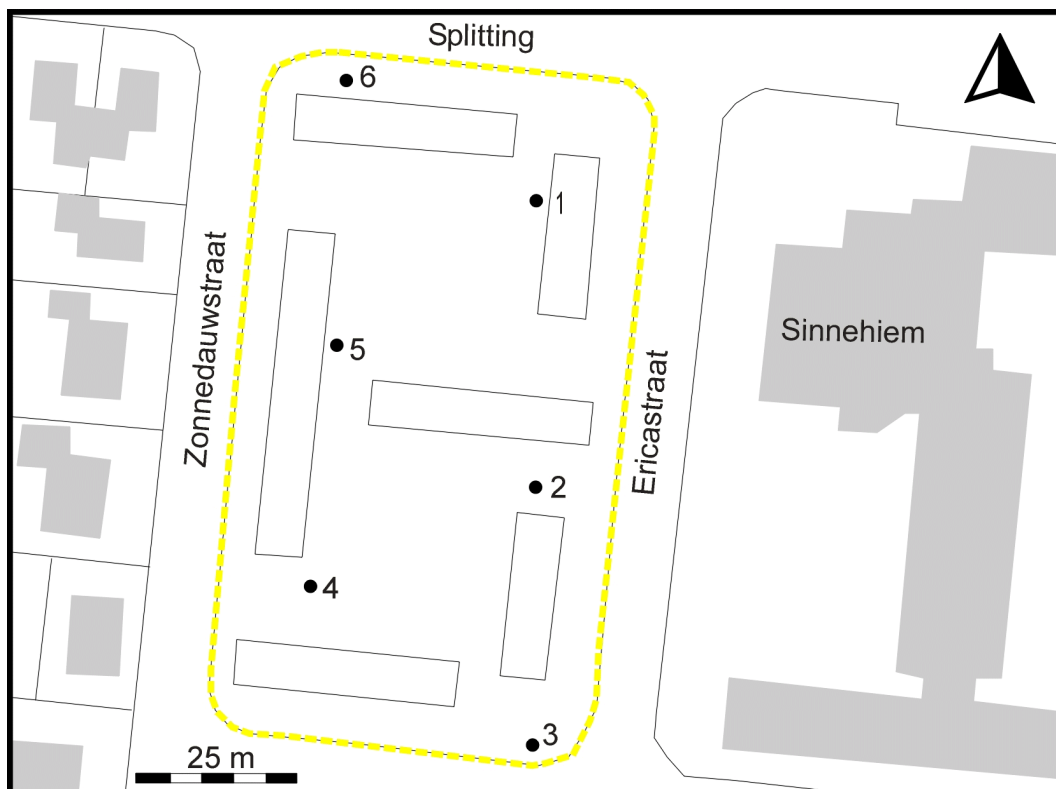
Het plangebied ligt volgens de Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) op een locatie waarvoor *Karterend onderzoek 2* geldt voor wat betreft resten uit de Steentijd. Van deze gebieden wordt vermoed dat eventuele aanwezige archeologische resten al ernstig verstoord zijn. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen. De provincie beveelt daarom aan om bij ingrepen van meer dan 5000 m² een extensief booronderzoek (2 boringen per ha) te verrichten dat duidelijk maakt of het steentijdbodemarchief nog (deels) intact is. Indien dit het geval is, kan vervolgens worden overgegaan op een karterend booronderzoek met een dichtheid van 6 boringen per hectare.

2.6 Strategie veldonderzoek

Het karterend booronderzoek dient vooral gericht te zijn op de opsporing van delen van het plangebied waarop de bodem nog (deels) intact is en waarop podzolbodems zijn ontstaan. Hiertoe kan het beste gebruik gemaakt worden van een guts met een diameter van 2 cm. Door gebruik te maken van een dergelijke guts kan de bodemopbouw zeer nauwkeurig beschreven worden.

Op plaatsen waar resten van podzolbodems worden aangetroffen, wordt vervolgens nageboord met een megaboer waarbij het opgeboorde materiaal wordt gezeefd op een zeef met een maaswijdte van vier millimeter. Op deze manier kunnen eventueel aanwezige archeologische indicatoren worden opgespoord.

Van alle boorlocaties wordt de hoogte bepaald ten opzichte van NAP.

Figuur 5, Haulerwijk, Sinnehiem; Boorpuntenkaart. De gele onderbroken lijn geeft de begrenzing van het plangebied aan. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer.

3. Resultaten veldonderzoek

3.1 Algemeen

Het onderzoek heeft plaatsgevonden op 14 mei 2007. In het totaal zijn zes boringen gezet. Deze zijn zo gelijkmatig mogelijk over het plangebied verspreid waarbij is getracht om de boringen zoveel mogelijk op locaties te zetten waar niet de recent gesloopte gebouwen stonden.

De boringen zijn in eerste instantie uitgevoerd met een guts met een diameter van twee centimeter en vervolgens nageboord met een megaboort. Alle boringen zijn doorgezet tot een diepte van tenminste één meter beneden het maaiveld.

De ligging van de boorpunten is afgebeeld in Figuur 5. Alle boringen zijn weergegeven in de boorprofielen in Figuur 7. Van elke boring is de NAP-hoogte bepaald. Door de aanwezigheid van begroeiing, bouwmaterialen en bouwzand (zie Figuur 2), kon op het terrein geen oppervlaktekartering worden uitgevoerd.

3.2 Bodem, reliëf en archeologie

De hoogte van het onderzoeksgebied ligt rond 7,1 m +NAP. Bovenin elke boring is een laag aangetroffen die bestaat uit sterk verrommeld zand. De dikte van deze laag varieert van 0,5 m in boring 1 tot 0,7 m in boring 5.

Ter plaatse van boring 4 bleek op een diepte van 20 cm een ondoordringbare verhardingslaag aanwezig. Hier is in een gebied van ongeveer honderd vierkante meter tot vijf maal toe getracht om tot voldoende diepte te boren; echter steeds met hetzelfde resultaat. In boring 5 bleek de bodem tot in de C-horizont (op 70 cm diepte) verstoord te zijn.

Bovenin de boringen 1, 2, 3 en 6 bleek een 25 tot 50 cm dikke laag sterk humeus zand aanwezig die door de aanwezigheid van een relatief grote hoeveelheid sterk veraard organisch materiaal zelfs moerig is (zie Figuur 6). Deze moerige bouwvoor is waarschijnlijk ontstaan ten gevolge van het

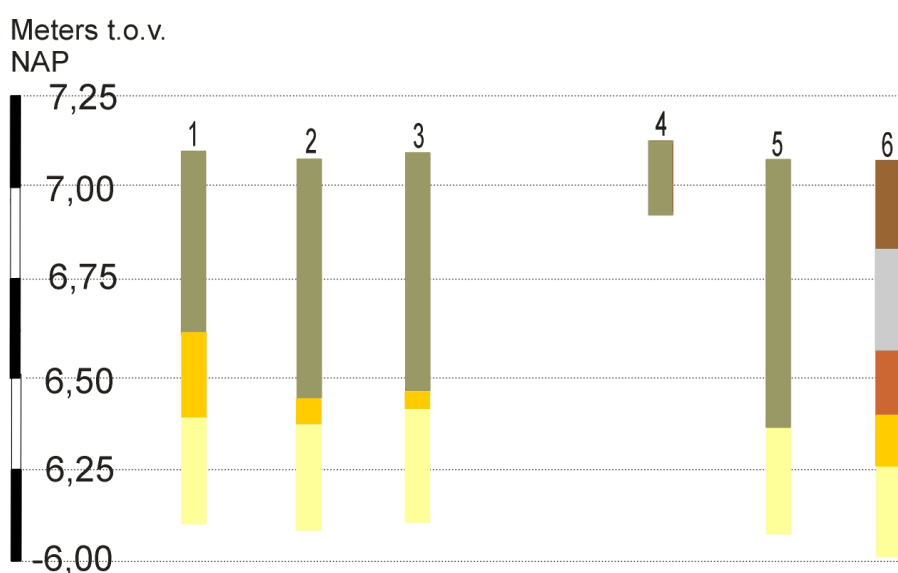

bewerkbaar maken van de grond na de veenontginning.

Figuur 6, Haulerwijk, Sinnehiem; Foto van boring 3 met links de moerige bovengrond en rechts de BC-horizont op het onderliggende gele zand van de C-horizont.

Onderin de boringen 1, 2 en 3 is tussen 50 en 60 cm beneden het maaiveld nog een (deels) intacte BC-horizont aangetroffen. In boring 6 bleek zelfs een volledig intacte podzolbodem aanwezig met een A- horizont tussen 0 tot 25 centimeter, een E-horizont tussen 25 en 53 centimeter, een B(C)-horizont tussen 53 en 77 centimeter en uiteindelijk de C-horizont vanaf 77 centimeter beneden het maaiveld.

In verband met de nog (deels) intacte podzolbodem is op de boorpunten 1, 2, 3 en 6 nageboord met een edelmanboor met een diameter van 15 centimeter. Het hiermee opgeboorde materiaal is gezeefd op een zeef met een maaswijdte van vier millimeter. Dit heeft geen archeologische indicatoren opgeleverd.

LEGENDA

- Verrommelde bovenlaag, zand (geelbruin)
- Sterk humeus, zwak lemig zand; A-horizont (donkerbruin).
- Zwak lemig, uitgeloogd zand E-horizont (grijs).
- Door ijzer, aluminium en humus aaneen gekit zand; Bhorizont (roodbruin)
- Geoxideerd, zwak lemig zand; BC-horizont (bruingeel)
- Schoon, zwak lemig zand; C-horizont (lichtgeel)

Figuur 7, Haulerwijk, Sinnehiem; Boorprofielen. Hierin zijn alle binnen het plangebied gezette boringen weergegeven.

4. Conclusies en advies

Het plangebied ligt ten zuiden van de achttiende/negentiende eeuwse lintbebouwing van Haulerwijk en bestond tot aan het einde van de negentiende eeuw uit woeste grond.

Aan het begin van de twintigste eeuw werd het plangebied doorsneden door een zandweg. Aan weerszijden hiervan lagen akkers en weilanden. In de tweede helft van de twintigste eeuw zijn woningen gebouwd binnen het plangebied. Deze zijn inmiddels gesloopt.

De in de boringen aangetroffen afzettingen geven aan dat op het terrein oorspronkelijk podzolbodems aanwezig waren. Deze zijn door het bodemgebruik in het verleden en de bouw- en sloopwerkzaamheden, grotendeels verstoord. De mate van verstoring verschilt plaatselijk echter sterk. Op het noordwestelijke deel van het plangebied bleek een nog volledig intacte podzolbodem aanwezig.

Overal waar de oorspronkelijke bodemopbouw nog enigszins intact bleek is na geboord met een megaboer. Het hiermee opgeboorde materiaal is gezeefd. Dit heeft nergens archeologische indicatoren opgeleverd.

Binnen het plangebied bestaat derhalve geen aanleiding tot het adviseren van beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek

Wij wijzen er verder op dat in alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen worden aangetroffen, deze conform de Monumentenwet 1988 artikel 47, gemeld dienen te worden bij de gemeente Ooststellingwerf.